

ХОДСЄВА Н. В.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри цивільного
права і процесу
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 347.122

КОЛО СУБ'ЄКТІВ, ЯКИМ НАЛЕЖИТЬ ПОХІДНЕ ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

У статті розглядаються проблемні питання стосовно визначення кола суб'єктів, яким належить похідне право на інформацію про стан здоров'я фізичної особи.

Ключові слова: суб'єкт права, приватні особи, опікуни, піклувальники, члени сім'ї, лікарі, фізіономісти, навчальні заклади, адвокати, заклади охорони здоров'я, міністерства та служби.

В статье рассматриваются проблемные вопросы относительно определения круга субъектов, которым принадлежит производное право на информацию о состоянии здоровья физического лица.

Ключевые слова: субъект права, частные лица, опекуны, попечители, члены семьи, врачи, физиономисты, учебные заведения, адвокаты, учреждения здравоохранения, министерства и службы.

The article deals with problematic issues regarding the definition of the circle of subjects to whom the derivative right belongs to information on the state of health of an individual.

Key words: legal entity, private persons, guardians, carers, family members, doctors, physiognomy, educational institutions, lawyers, health care institutions, ministries and custodians.

Вступ. Поняття суб'єкта права для правової науки є базовим як соціально-правовий феномен, що постійно досліджується. Категорія «суб'єкт» займала другорядне, підлегле місце в радянській дійсності, а тому суб'єкт права цікавив лише при вивченні деяких елементів механізму правового регулювання, зокрема при аналізі структури правовідносин. Виходячи з ідеї первинності суб'єкта права, можна стверджувати, що не суб'єкт права є елементом правових відносин, навпаки, правові відносини, зв'язки «належать» суб'єктові права. Суб'єкт – це та вісь, навколо якої формуються саме правові зв'язки, відносини [1, с. 64]. Отже, суб'єкт правовідносин – це суб'єкт права як учасник правових відносин, що наділений відповідними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками.

Постановка завдання. Метою цієї статті є визначення кола суб'єктів, яким належить похідне право на інформацію про стан здоров'я фізичної особи.

Результати дослідження. Як зазначає Є. О. Суханов – джерелом появи всіх благ, необхідних для існування людини, є процес їх присвоєння, суть якого полягає в тому, що для когось щось стає своїм, а для когось – чужим [2]. А відповідно у разі появи такого блага, як інформація про стан свого здоров'я для фізичної особи воно буде своїм, а для інших – чужим.

Законодавець у ст. 285 ЦК України «Право на інформацію про стан свого здоров'я» визначає різні групи суб'єктів, які мають право на інформацію не лише про стан свого здоров'я (безпосередньо сама фізична особа), а й на інформацію про стан здоров'я певної фізичної особи (дитини, підопічного), у цьому разі йтиметься про суб'єктів, які мають похідне право на інформацію про стан чужого здоров'я [3].

З огляду на наведене цікавим є поділ суб'єктів права на первинні та похідні, як у праві інтелектуальної власності. Тобто на рівні наукового передбачення (формально), за аналогією, визначити, що суб'єктами права на інформацію про стан свого здоров'я є: а) конкретна людина, яка, реалізуючи свою правомочність щодо збирання інформації, може отримувати її від фахівців, а також отримувати її самостійно (вимірювання температури, тиску, пульсу); б) інші учасники цивільних правовідносин, які мають похідне право на інформацію про стан чужого здоров'я, та отримують таку інформацію в силу свого спеціального правового становища, чи в інших випадках та у формі й обсязі, передбачених чинним законодавством (йдеться про право на інформацію про чуже здоров'я).

Загальновідомо, щоб стати учасником цивільних правовідносин, людина має бути наділена цивільною правоздатністю і цивільною дієздатністю (ст. 25 ЦК України). Останню мають тільки фізичні особи, які усвідомлюють значення своїх дій та можуть ними керувати. Саме з цим пов'язано і право на інформацію, зокрема про стан здоров'я малолітніх, які не здатні її сприйняти, оцінити і здійснити права, що впливають з неї. Тому стосовно них і недієздатних осіб право на отримання інформації про стан їх здоров'я здійснюють їхні батьки (усиновлювачі) опікуни, піклувальники. Вони здійснюють право на отримання такої інформації поза їх волею, вона набувається при кожному зверненні до лікаря дитини або підопічного; набувається зі слів опікунів та піклувальників; є умовою здійснення інших прав (навчання, зайняття спортом, праці, конкурсів тощо).

Згідно з п. 4.3 правил опіки та піклування за № 34/166/88 [4] від 26.05.1999 р. передбачено, що опікуни (піклувальники) над неповнолітніми зобов'язані: піклуватися про стан їх здоров'я, духовний і фізичний розвиток; повинні раз на рік здійснювати повне медичне обстеження підопічних; повинні сповістити районний (міський) відділ внутрішніх справ і вжити заходів щодо направлення підопічного в психіатричну лікарню для лікування стосовно підопічних психічно хворих, які є небезпечними для себе або для оточення. Очевидно, що нічого з цього вони не можуть вчинити без здійснення свого права на ознайомлення зі станом здоров'я підопічного. Однак інколи в житті особа опікуна або піклувальника може збігатися з особою медичного закладу або працівника, який надає медичну допомогу. Так, у п. 3.6 Правил опіки та піклування зазначено, що якщо над дітьми, які виховуються у навчально-виховних закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особами, які потребують опіки (піклування) та влаштовані у відповідні лікувальні установи чи установи соціального захисту населення, опікуни (піклувальники) не призначені, то виконання обов'язків опікунів і піклувальників від імені держави здійснюють ці установи в особі керівників цих установ.

Також бувають випадки, коли батьками (усиновлювачами, опікунами, піклувальниками) піклування про здоров'я дитини не здійснюється або ж здійснюється неналежним чином, та у них відсутня інформація про стан здоров'я дитини взагалі, або ж вона відстежується неналежним чином (наприклад, батьки пиячать, діти проживають без належного догляду батьків – безпритульні), інформацію про стан здоров'я дитини (а особливо такої, яка, залишена без належної уваги, може тягнути незворотні наслідки для здоров'я дитини) необхідно б надавати медичним закладам, соціальним службам, працівникам поліції та освіти, у полі зору яких перебувають діти та підопічні, з подальшим повідомленням до органів опіки та піклування. Такі неблагонадійні родини, а саме діти, які у них проживають та опинилися у складних життєвих обставинах, беруться на облік службами у справах дітей [5]. Вони для належного здійснення прав таких дітей також мають право на інформацію про стан здоров'я опікуваного.

Відповідно до ст. 30 СК України наречені (які подали заяву про реєстрацію шлюбу до органу реєстрації актів), зобов'язані повідомити один одного про стан свого здоров'я [6].

Так ст. 30 СК України встановлює взаємну обізнаність наречених про стан свого здоров'я. Законодавець не відносить вимогу про обов'язкову взаємну обізнаність осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, до переліку умов, необхідних для укладання шлюбу, але передбачає у разі приховання відомостей про стан свого здоров'я (наслідком чого може стати (стало) порушення фізичного або психічного здоров'я іншого нареченого чи їхніх нащадків) такий наслідок, як визнання шлюбу недійсним [7].

Відповідно до ч. 4 ст. 285 ЦК України у разі смерті фізичної особи члени її сім'ї або інші фізичні особи, уповноважені ними, мають право бути присутніми під час дослідження причин її смерті та ознайомитися з висновками щодо причин смерті, а також мають право на оскарження цих висновків у суді.

У доктрині права є декілька підходів щодо визначення моменту виникнення та припинення особистих немайнових прав. Як зазначав проф. Р. О. Стефанчук, посттанативні особисті немайнові права виникають не у момент народження фізичної особи, а у момент та з приводу смерті іншої фізичної особи, отже, на відміну від інших суб'єктивних цивільних прав смерть у такому разі виступатиме не правопринипняючим чи правозмінюючим юридичним фактом, а правостворюючим [8, с. 420].

Іншого погляду дотримується С. О. Сліпченко, який вважає, що відділення блага може відбуватися не лише незалежно від спрямованості чи правомірності дій, а й у результаті подій. При цьому об'єкт не стає чужим для первинного володільця. Після його смерті, як правило, зберігаються можливості встановити, кому вони належали, зберігаються властивості нематеріальних благ персоніфікувати своїх колишніх носіїв [9, с. 198].

Отже, погоджуючись із Р. О. Стефанчуком, право на інформацію про стан здоров'я особи, яка померла, виникає у момент та з приводу смерті даної фізичної особи, у членів її сім'ї або інших фізичних осіб, уповноважених нею, це втілюється у можливості бути присутніми при дослідженні причин її смерті та ознайомлюватись з висновками щодо її причин, та право на оскарження цих висновків у суді. Отже, на відміну від інших суб'єктивних цивільних прав смерть у цьому разі є не правопринипняючим чи правозмінюючим юридичним фактом, а правостворюючим. Опосередковано право на інформацію про стан здоров'я мають інші члени сім'ї, які дбають про інших її членів, у тому числі про стан їх здоров'я, стежать за протипоказаннями, дієтою тощо.

У всіх випадках генерують чи продукують таку інформацію професіонали, а саме лікарі, до яких зверталися з приводу захворювання і надання медичної допомоги. Відповідно, перш ніж така інформація стане доступна у повному обсязі для носія виключного права на неї та він може її оцінити й використати, вона вже відома лікарям і медичним закладам як її продуцентам, опікунам та піклувальникам та іншим, яких також можна визначити формально як суб'єктів, які мають похідне право на інформацію про стан чужого здоров'я.

До суб'єктів, яким належить похідне право на інформацію про стан здоров'я фізичної особи, відносяться приватні особи: опікуни та піклувальники фізичної особи; один із подружжя, який таке право має при укладанні шлюбу; опосередковано інші члени сім'ї, які дбають про інших членів сім'ї, у тому числі про стан їх здоров'я, стежать за протипоказаннями, дієтою тощо. Відповідно до ч. 2 ст. 285 ЦК України до досягнення фізичною особою повноліття батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на отримання інформації про стан здоров'я дитини або підопічного. Отже, тут є носій права на інформацію, особа, яка може її вимагати, і лікарі, які можуть встановити точний діагноз, інші особи, для котрих вона – підстава прийняття юридично значущих рішень.

До суб'єктів, яким належить похідне право на інформацію про стан здоров'я фізичної особи, відносяться і інші учасники публічного та приватного права, зокрема, коли стан здоров'я є умовою для виконання обов'язків, здійснення права на зайняття діяльністю, де відмінний стан здоров'я – умова для здійснення такого права. Так, при виникненні страхових правовідносин, страховик при укладанні договору медичного страхування, а також при виникненні страхового випадку за цим договором, також має право на збирання та використання відомостей про стан здоров'я застрахованих осіб у передбаченому законом

порядку, а саме: діагнози, медичні обстеження, факт звернення за медичною допомогою, інші відомості, одержані з документів про медичне обстеження [10, с. 285].

Правами на інформацію про стан здоров'я людини, а опосередковано – повідомленими про такий стан наділені певні міністерства та служби. Проходження служби фізичними особами у даних підрозділах можливе лише при визначенні ступеня придатності (відсутність хвороб та фізичних вад), який перевіряється певними лікарськими комісіями, про що виноситься постанова щодо придатності або непридатності для проходження служби. Тобто міністерства та служби отримують повну інформацію про стан здоров'я фізичних осіб, які проходили певні комісії. До таких суб'єктів публічного права належать: міністерство внутрішніх справ України, міністерство оборони України, державна пенітенціарна служба України, державна прикордонна служба України, державна фіскальна служба України, служба безпеки України, державна авіаційна служба України. Проходження медичних комісій здійснюється на підставі певних установлених законодавством України порядків медичного огляду.

Так, медичний огляд проводиться з метою виявлення: придатності до військової служби призовників, військовозобов'язаних та показників для правильного розподілу їх за видами Збройних Сил України, родами військ і за військовою спеціальністю згідно зі станом здоров'я та фізичним розвитком; придатності до військової служби за військовою спеціальністю військовослужбовців; придатності кандидатів для вступу до військових навчальних закладів; придатності військовослужбовців, військовозобов'язаних, працівників Збройних Сил для роботи з радіоактивними джерелами та іншими джерелами іонізуючого випромінювання, компонентами ракетного палива та іншими високотоксичними речовинами, радіотехнічними засобами, які утворюють електромагнітні поля; можливості проходження військової служби офіцерами, прапорщиками, мічманами, військовослужбовцями-жінками за кордоном і проживання там членів їх сімей, а також необхідності у тривалому спеціалізованому лікуванні й медичному обстеженні членів їх сімей, транспортбельності їх за станом здоров'я [11].

З метою виконання ст. 21 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», постановою Кабінету Міністрів України затверджено перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, та порядок проведення обов'язкових профілактичних медичних оглядів і видачі особистих медичних книжок. Відповідно до переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, виділяють 28 виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам: харчової та переробної промисловості (крім працівників підприємств – виробників певних товарів), підприємства продовольчої торгівлі, пологові будинки, дитячі лікарні, пральні, лазні, спортивно-оздоровчі комплекси, заклади освіти, заклади культури, метрополітен, приватні послуги вдома та ін. [12]. Отже, ці виробництва та організації також у процесі трудових правовідносин, отримуючи інформацію про стан здоров'я фізичних осіб – працівників, є суб'єктами права на інформацію про стан свого здоров'я.

У правовідносинах, які виникають під час отримання інформації про стан здоров'я, беруть безпосередню участь заклади охорони здоров'я. Як відомо, охорону здоров'я населення забезпечують санітарно-профілактичні, лікувально-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі, санаторно-курортні, аптечні, науково-медичні й інші заклади охорони здоров'я. Вони створюються підприємствами, установами та організаціями з різними формами власності, а також приватними особами за наявності необхідної матеріально-технічної бази і кваліфікованих фахівців. У ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» термін «зклади охорони здоров'я» визначено як підприємства, установи та організації, завданням яких є забезпечення різноманітних потреб населення у галузі охорони здоров'я шляхом надання медико-санітарної допомоги, включаючи широкий спектр профілактичних і лікувальних заходів або послуг медичного характеру, а також виконання інших функцій на основі професійної діяльності медичних працівників.

Професіонали, зазвичай лікарі, для яких така інформація є вихідною для здійснення їхньої професійної діяльності і кваліфікованого виконання обов'язків перед особою та іншими учасниками правовідносин. Медичні працівники (лікарі) – суб'єкти, що перебувають у трудових відносинах з медичними закладами, беруть участь у формуванні й наданні інформації про стан здоров'я фізичних осіб, а отже, також є зобов'язаними учасниками таких правовідносин і повинні тримати у таємниці набуту інформацію. При статистичних і наукових дослідженнях це стосується й тих, хто ознайомлюється з такою інформацією.

Отримати кваліфіковану допомогу, а також інформацію про стан свого здоров'я можливо саме від лікарів, саме медичні працівники (лікарі) на вимогу фізичної особи «продукують» (виробляють) таку інформацію, спираючись переважно на медичні показники (відповідно до словника української мови, продукувати – виробляти, виготовляти, випускати що-небудь) [13].

Також похідне право на інформацію про стан чужого здоров'я мають інші особи, яким така інформація стала відомою незалежно від підстав її набуття, зокрема фізіономісти, які по обличчю здатні встановити діагноз. Можна окремо виділити і навчальні заклади, які також мають право на інформацію про стан здоров'я абітурієнта та студента. Навчальні заклади в особі їх посадових осіб отримують інформацію про стан здоров'я як безпосередньо всіх працівників навчального закладу (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України затверджено перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам при прийнятті на роботу), при визначенні рівня навантажень, особливо фізичних, на тих, хто навчається. Особливим випадком є проведення медичних посвідчень особи та окремих видів експертизи, зокрема психолого-психіатричної. Різновидом останньої є встановлення можливості для фізичних навантажень учнів, здійсненні права на заняття спортом. Підстави для цього більш чим поважні: а саме випадки смерті учнів, студентів, спортсменів під час зайняття спортом, а також проходження ними необхідних атестацій.

Також визначимо адвокатів, які формально мають право на інформацію про стан здоров'я клієнта для її використання як обставини, що пом'якшує провину та покарання за неї. При наданні правової допомоги і захисту прав клієнтів адвокати нерідко потребують отримання копій різних медичних документів та інформації із закладів охорони здоров'я (використовуючи для цього адвокатський запит). Відповідь на адвокатський запит містить інформацію з обмеженим доступом про стан клієнта. Відповідно, клієнт повинен наділити адвоката таким повноваженням.

Висновки. Відтак позитивне цивільне право виділяє спеціальних учасників цивільних правовідносин, зокрема за сферою діяльності (лікарська, державна служба), та підвищує гарантії для них, а також захищає суб'єктивні права та охоронювані законом інтереси на вимогу професійності та компетентності.

На підставі викладеного, похідне право на інформацію про стан здоров'я фізичної особи мають:

- 1) приватні особи: а) опікуни та піклувальники фізичної особи; б) один з подружжя, який таке право має при укладанні шлюбу; в) опосередковано інші члени сім'ї, які проявляють турботу про інших членів сім'ї, у тому числі про стан здоров'я, дотримання протипоказань, дієти тощо;
- 2) особи публічного та приватного права, коли стан здоров'я є умовою для виконання обов'язків та здійснення права на зайняття діяльністю, де відмінний стан здоров'я – умова для здійснення такого права;
- 3) професіонали, зазвичай лікарі, для яких така інформація є вихідною для здійснення їх професійної діяльності і кваліфікованого виконання обов'язків перед особою та іншими учасниками правовідносин;
- 4) інші особи, яким така інформація стала відомою незалежно від підстав її набуття, зокрема фізіономісти, які по обличчю здатні встановити діагноз;
- 5) навчальні заклади стосовно рівня навантажень, особливо фізичних, на тих, хто навчається;
- 6) адвокати для використання такої інформації як обставини, що пом'якшує провину та покарання за неї.

Список використаних джерел:

1. Архипов С. И. Субъект права (Теоретическое исследование): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Екатеринбург, 2005. 522 с.
2. Суханов Е. А. Лекции о праве собственности. М.: Юридическая литература, 1991. С. 7.
3. Цивільний кодекс України: Коментар / за заг. ред. В. І. Бобрика. К.: Центр учбової літератури, 2016. 784 с.
4. Правила опіки та піклування: Затверджені наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88. Офіційний вісник України. 1999. № 26. Ст. 1252. С. 116–129.
5. Про Порядок ведення службами у справах дітей обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерстві юстиції України від 20.01.2014 р. № 27. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0216-14>.
6. Сімейний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 2 листопада 2016 р. К.: Палівода А. В., 2016. 108 с.
7. Кулініч О. О. Збереження конфіденційності інформації про стан здоров'я наречених. Сучасні проблеми правової системи України: зб. наук. праць / редкол. : Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький, С. В. Бобровник, О. В. Чернецька, О. І. Мацегорін, А. С. Мацько, З. А. Тростюк, С. І. Юшина. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. С. 329. 542 с.
8. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2007. 541 с.
9. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів: моногр. Х.: Діса плюс, 2013. 552 с.
10. Ходєєва Н. В. Інформація про стан свого здоров'я в договорі страхування. Матеріали науково-практичної конференції «Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин», присвяченої 95-й річниці з дня народження В. П. Маслова. Х., 2017. С. 283–286.
11. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 14.08.2008 р. № 402. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08/page>.
12. Про затвердження переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, порядку проведення цих оглядів та видачі особистих медичних книжок: Постанова КМУ від 23.05.2001 р. № 559.
13. Академічний тлумачний словник: продукувати. URL: <http://sum.in.ua/s/produkupaty>.

